

BOLALARNING MUSIQIY IDROK XUSUSIYATLARINI RIVOJLANTIRISHDA MUSIQA TINGLASH FAOLIYATINING O'RNI

Raxmonberdiyeva Surayyo Mirganiyevna

Nizomiy nomidagi

Toshkent davlat pedagogika universiteti o'quvchisi

raxmonberdiyevasurayyo@gmail.com

ANNOTATSIYA

Maqolada maktabgacha ta'lim muassasasi musiqa tinglash faoliyatining bolalarning musiqiy idrok xususiyatlarining rivojlanishida asosiy omillardan biri ekanligi va bu musiqaning bola hissiyoti va shakllanishiga katta ta'siri, musiqa mashg'ulotlariga qo'yiladigan talablar asosida bolaning irodaviy sifatlarini, iqtidor va iste'dodini rivojlantirish haqida, musiqa idrokining turlari, musiqiy idrokning rivojlanishi bosqichlari, bolani musiqani hissiy va obrazli idrok etishiga erishish vazifalari va o'z navbatida musiqa tinglash bolaning idroki va hissiyotini tarbiyalashida muhim vosita ekanligi haqida so'z boradi

***Kalit so'zlar:** Shaxs, idrok, tinglash, san'at, ob'yekt, hissiyot, did, ritm, tembr, ohang.*

РОЛЬ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПО ПРОСЛУШИВАНИЮ МУЗЫКИ В РАЗВИТИИ ОСОБЕННОСТЕЙ МУЗЫКАЛЬНОГО ВОСПРИЯТИЯ ДЕТЕЙ

АННОТАЦИЯ

В статье рассказывается о том, что музыкально-слуховая деятельность ДОУ является одним из основных факторов развития особенностей музыкального восприятия детей и что это большое влияние музыки на чувства и формирование ребенка, о развитии волевых качеств, одаренности и одаренности ребенка на основе требований к музыкальному обучению, о видах музыкального восприятия, этапах развития музыкального восприятия, речь идет о задачах достижения эмоционально-образного восприятия музыки ребенком и, в свою очередь, о том, что прослушивание музыки является важным инструментом в воспитании восприятия и эмоций ребенка.

***Ключевые слова:** Личность, восприятие, слушание, искусство, предмет, чувство, вкус, ритм, тембр, тон.*

THE ROLE OF LISTENING TO MUSIC IN THE DEVELOPMENT OF THE CHARACTERISTICS OF MUSICAL PERCEPTION OF CHILDREN

ABSTRACT

The article tells about the fact that the preschool educational institution is one of the main factors in the development of the characteristics of musical perception of children in the activity of listening to music and the great influence of this music on the feeling and formation of the child, on the development of volitional qualities, talent and talent of the child based on the requirements, it is said that the tasks of achieving the emotional and figurative perception of music by a child and, in turn, listening to music is an important tool in educating the child's perception and emotion.

Keywords: *Personality, perception, listening, art, object, feeling, taste, rhythm, timbre, tone.*

KIRISH (ВВЕДЕНИЕ / INTRODUCTION)

Bolalarning har tamonlama shaxs sifatida shakllanishida musiqa idrokini rivojlantirishdir asosiy xususiyatlardan biridir. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida musiqa rahbari idrok etishning rivojlanish qonuniyatlarini hisobga olgan holda musiqiy ta'lim jarayonini boshqarishi muhimdir. Idrok nima? Bu ob'ektlar yoki voqelik hodisalarining hozirgi vaqtda his-tuyg'ularga ta'sir ko'rsatadigan individual xususiyatlari (rangi, shakli va boshqalar) umumiylikida aks etishidir. San'atni idrok etishning asosi qandaydir estetik ob'ektdir, ya'ni san'at asari (rasm yoki musiqa asari)dir. Bu estetik idrokning asosi bo'lgan insonning atrofdagi dunyoning go'zalligini his qilish qobiliyatidir. Musiqiy idrok estetik idrokning bir qismidir. Musiqiy idrok umuman san'atni idrok etishni tavsiflovchi xususiyatlarga ega bo'lib, musiqa san'atining o'ziga xos xususiyatlaridan kelib chiqqan holda ba'zi xususiyatlarga ham ega.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA (ЛИТЕРАТУРА И МЕТОДОЛОГИЯ /METHODS)

Musiqani idrok etishning to'rt turi mavjud.

- Tasviriylilik.
- Butunlik
- Hissiylik.
- Ehtiyotkorlik

Tasviriylilik-musiqa asarini idrok etish jarayonida bola umuman musiqa haqidagi tasavvurlari asosida uning obrazini yaratadi. Musiqa asar imazmunini yetkazishda kompozitor tomonidan qo'llaniladigan musiqiy ifoda vositalari majmui musiqiy obrazlardir.

Butunlik- Bola musiqa asarini yaxlit bir butunlik asosida qabul qiladi, lekin ayni paytda musiqiy nutqning alohida elementlari: ohang, ritm, tembrning ekspressivligini idrok etishga asoslanadi.

Hissiylik-estetik emotsionallik deganda biz musiqiy obrazning go'zalligi tajribasini, musiqa bizda uyg'otadigan kayfiyatini tushunamiz. To'liq musiqiy idrokning asosiy xususiyati estetik hissiyotdir. Musiqa insonning hissiy sohasiga ta'sir qilishi mumkin. Emosionallik musiqani estetik idrok etishning ajralmas xususiyatidir.

Ehtiyotkorlik-idrok qilinayotgan asardan xabardor bo'lmasdan idrok etish mumkin emas, chunki idrok tafakkur bilan chambarchas bog'liq. Ko'pgina musiqashunoslar idrok etilayotgan musiqaning semantik mazmunini tushunish zarurligi haqida gapirgan. Binobarin, musiqa pedagogikasining asosiy tamoyillaridan biri musiqani idrok etishda hissiy va ongning birligidir.

Musiqiy idrok bolaning musiqiy faoliyatining barcha turlarida rivojlanadi: qo'shiq aytish, musiqiy va ritmik harakatlar, bolalar cholg'u asboblarini chalish. Shu bilan birga, musiqiy idrok maktabgacha ta'lim tashkilotida tinglash faoliyati orqali amalga oshiriladigan musiqiy faoliyatning mustaqil turi sifatida qo'llaniladi.

Musiqa tinglash musiqiy faoliyatning eng rivojlangan, ko'p qamrovli turlaridan biridir. Musiqa mashg'uloti jarayonida bolalar musiqa tinglash va eshitishni, uni tahlil qilishni o'rganadilar. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida musiqa tinglashni uslubiy jihatdan to'g'ri tashkil etish bolalarning musiqiy madaniyatini tarbiyalash va ijodiy ifodalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Bolalarda musiqiy idrokning rivojlanishi bir necha bosqichlardan o'tadi:

1-bosqich musiqa asarini birinchi marta tinglashda sodir bo'ladi. Ushbu bosqichda bola musiqiy tasviriylik haqida faqat umumiy taassurot oladi. Ko'pincha, musiqa asari bilan tanishishning dastlabki bosqichida maktabgacha yoshdagi bolalar musiqaga bevosita hissiy munosabatda bo'lishadi. Bolada asarni tinglaganda- musiqa uni hayajonlantiradi va tasavvurini uyg'otadi. Asarni tinglash orqali bolalar musiqaning xarakteri va kayfiyatini his qiladilar va musiqiy tasvirni idrok etadilar.

Musiqa rahbarining vazifasi bolaga bu musiqa unda qanday his-tuyg'ularni uyg'otayotganini tushunishga yordam berish va u tinglagan narsaga munosabatini bildirishdir.

2-bosqich asar mazmunini qayta idrok etish va chuqurlashtirish jarayonidir. Bolalar diqqat bilan tinglash, ajoyib xususiyatlarni ajratib ko'rsatish va musiqiy nutqning alohida elementlarining ekspressivligini anglash qobiliyatini rivojlantiradilar. Bu jarayon mashq paytida sodir bo'ladi. Bola musiqadan yangi ijobiy taassurotlar oladi. Qayta-qayta tinglaganda musiqa asariga o'rganib qoladi. Agar birinchi tinglashda bola befarq bo'lib qolsa, takroriy tinglash bilan vaziyat ijobiy tomonga

o'zgarishi mumkin. Musiqa rahbari buni hisobga olishi kerak va eshitishni tashkil qilishda ushbu asarni yana bir nechta mashg'ulotlarda takrorlashi samarali natija beradi. Bu esa musiqiy didni rivojlantirishning kalitidir.

3-bosqich-yangi musiqiy va eshitish tushunchalari bilan boyitilgan yaxshi o'rganilgan musiqa asarini ongli ravishda idrok etish. Bu bosqichda musiqiy asarning yaxlit hissiy taassurotlari va musiqiy ifoda vositalarini tahlil qilish bilan bog'liq bo'lgan mazmunli idrok faol o'zaro ta'sir qiladi. Bola musiqa asarini tinglaydi va o'ynash, qo'shiq aytish va raqsga tushish orqali musiqiy tasvirni yetkazadi.

4-bosqichda-bolaga ijodkorlik elementlarini ko'rsatish imkoniyatini berish muhimdir. Musiqani idrok etish muammosi ushbu jarayonning sub'ektivligi tufayli eng murakkab muammolardan biri bo'lib, uni qamrab olgan ko'plab kuzatuvlar va maxsus tadqiqotlarga qaramay, u hali ko'p jihatdan hal etilmagan.

NATIJARLAR (PEZYJIBTATY / RESULTS)

Farzandlarimiz musiqa jamiyatining og'ir sharoitlarida yashab, rivojlanmoqda. Hamma joyda yangraydigan va ommaviy axborot vositalari tomonidan zamonaviy rok musiqasi bolalarimiz tomonidan ham eshitiladi. Uning ritmlari, o'ta yuqori chastotalari insonning hissiy holatiga kuchli salbiy ta'sir ko'rsatadi, uning ruhini, aqlini va shaxsiyatini buzadi. Musiqa rahbarlari imkon qadar bunday musiqadan himoya qilishi, ularga boshqa, haqiqiy musiqani o'rganish va sevish imkoniyatini berish uchun barcha usullardan foydalanishi darkor.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida kichik yoshda bolalarning ko'pchiligi musiqani e'tiborsiz tinglaydilar, sodir bo'layotgan voqealarga tezda qiziqishni yo'qotadilar, musiqiy asarlarni eslamaydilar. Bolaning harakatga bo'lgan ehtiyojini hisobga olib maktabgacha yoshdagi bolalarning musiqa va motor improvizatsiyalari orqali musiqani hissiy va obrazli idrok etishiga erishish zarur.

Bu zaruratni amalga oshirish uchun musiqa rahbari o'z oldiga bir qator vazifalarni qo'yishi kerak:

1. Bolalarni idrok etishi mumkin bo'lgan zamonaviy va klassik asarlar, shuningdek, o'zbek xalq musiqasi bilan tanishtirish, ularni janr va turlarga ko'ra farqlash;

2. Bolalarda musiqiy sezgirlikni, musiqaga emotsional munosabatda bo'lish, unda ifodalangan his-tuyg'ularga empatiya qilish qobiliyatini shakllantirish;

3. Musiqiy asarlarni, ularning mazmunini, xarakterini, musiqa haqidagi tasavvurlarni bosqichma-bosqich shakllantirish;

4. Musiqa didining dastlabki ko'rinishi bo'lgan musiqa va uning ijrosiga baholovchi munosabatni tarbiyalash;

5. Musiqa tinglash malakasini shakllantirish;

Ushbu vazifalarning to'liq ado etilishi orqali ko'zlangan maqsadga erishish mumkin.

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION)

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, bolani musiqani hissiy va obrazli idrok etishiga erishish vazifalarni amalga oshirish orqali musiqi rahbari bolaning musiqiy idrok xususiyatlarini rivojlantirishga ijobiy ta'sir o'tkazadi. Bu esa bolaning umumiy musiqiy madaniy rivojlanishiga salmoqli hissa qo'shadi, o'z navbatida esa unda insoniy va ijobiy fazilatlarini shakllantiruvchi vosita hisoblanadi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. *Sh.Mirziyoyev "Qonun ustivorligi va inson manfaatlarini taminlash yurt taraqqiyoti va xalq farovonliginingroli"-T.O'zbekiston, 2017y*

2. *Karimova, D. A. (2023). Musiqa o'qitish metodikasi: boshlang'ich sinflarda musiqi tinglash faoliyati. Science and Education, 4(3), 389-394.*

3. *Karimova, D. (2023). METHODOICAL ANALYSIS OF LONDON SCHOOL IN MUSIC TEACHING TECHNOLOGY. Solution of social problems in management and economy, 2(2), 43-47.*

4. *Karimova, D. A. (2022). MUSIQA DARSLARIDA BOLALAR MUSIQA TUYG 'USINI TAKOMILLASHTIRISH. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(Special Issue 4-2), 288-294.*

5. *Raxmonberdiyeva, S. (2023). MUTATSIYA DAVRIDA O 'QUVCHILAR OVOZINI TARBIYALASHDA VOKAL PEDAGOGIKASI USHLUBLARINING ANAMIYATI. ПЕДАГОГИКА И ПСИХОЛОГИЯ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ, 1(1), 142-145.*

6. *Raxmonberdiyeva, S. (2023). XOR BO'LIB KUYLASHDA VOKAL XOR MALAKALARINI SAMARALI SHAKLLANTIRISH USULLARI. Innovative Development in Educational Activities, 2(6), 158-162.*

7. *Raxmonberdiyeva, S. M. (2020). OQUVCHILAR ESTETIK DIDINI SHAKLLANTIRISHDA MUSIQA TINGLASH FAOLIYATINING TUTGAN ORNI. Интернаука, (1-3), 67-69.*

8. *Raxmonberdiyeva, S. M. (2021). MUSIQA DARSLARIDA BOLALARNING MUSIQIY IJODIY FAOLIYATINI SHAKLLANTIRISHNING SAMARADORLIGI. Интернаука, (19-6), 15-16.*

9. *Raxmonberdiyeva, S. (2022). MTT DA BOLALARNI MAQOM ASARLARI TINGLATISHGA O 'RGATISH VA UNI IDROK QILISH KO 'NIKMALARINI*

RIVOJLANTIRISH. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2(7), 489-494.

10. Surayyo, R. (2023). *MUSIQIY QOBILIYATLAR RIVOJLANISHINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI. ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ, 18(5), 157-160.*

11. Shukurova, N. G. (2021). *COMPUTER TECHNOLOGY IN MODERN MUSIC EDUCATION. Academic research in educational sciences, 2(2), 1086-1089.*

12. Shukurova, N. (2023). *MUSIQIY-RITMIK MASHQLARNING BOLALARNI UMUMIY RIVOJLANISHIDAGI AHAMIYATI. Innovative Development in Educational Activities, 2(1), 57-60.*

13. Shukurova, N. *Pedagogical and Psychological Fundamentals of Teacher Professional Competence. JournalNX, 679-681.*

14. G'ayratovna, S. N. (2022). *THEORETICAL MUSICAL SCIENCE AND ITS STAGES OF DEVELOPMENT. EUROPEAN JOURNAL OF INNOVATION IN NONFORMAL EDUCATION, 2(4), 154-159.*

15. SHUKUROVA, N. G. *MUSICAL SCIENCE AND ITS STAGES OF DEVELOPMENT. МОЛОДОЙ УЧЕНЫЙ Учредители: ООО" Издательство Молодой ученый", (48), 528-530.*

16. Ahunova, U., & Trigulova, A. X. (2023). *USLUB ESTETIK KATEGORIYA SIFATIDA. Бюллетень педагогов нового Узбекистана, 1(11), 56-58.*

17. Trigulova, A. X. (2023). *UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABINING O'QUV JARAYONIDA MUSIQA TINGLASHNING AHAMIYATI. Наука и инновация, 1(4), 193-195.*

18. Trigulova, A. X. (2023). *Musiqiy faoliyat vositasida talabalarning ma'naviy dunyosini shakllantirish. Science and Education, 4(5), 1208-1211*